

ISSN: 2146-1961

Ozan, H. & Daşdemir, İ. (2023). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih okuryazarlığı becerileri, *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 14(54), 1502-1516.

DOI: <http://dx.doi.org/10.35826/ijoess.4401>

Makale Türü (ArticleType): Araştırma Makalesi

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN TARİH OKURYAZARLIĞI BECERİLERİ

Hüseyin OZAN

Doktora Öğrencisi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir, Türkiye. e-posta:huseyin_ozan68@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-8239-1353

İskender DAŞDEMİR

Doç. Dr. Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, İzmir.
e-posta:iskender.dasdemir@ege.edu.tr
ORCID: 0000-0003-4158-2388

Gönderim tarihi: 01.07.2023

Kabul tarihi: 09.11.2023

Yayım tarihi: 03.12.2023

ÖZET

İnsanlık tarihsel süreçte varoluşunu, tarihi anlamlandırabilmek için sorgulamaktadır. Bu sorgulayış geçmiş, şimdi ve gelecek bağlamında devam etmektedir. Modern zamanlarla birlikte tarih ulusların ortak bellek, toplumsal bir kimlik ve gelecek inşasında önemli bir araç olmuştur. Bu kapsamda günümüzde ulus devletler öğretim programlarında tarih okuryazarlığının öğretmenler tarafından öğrencilere kazandırılmasını önemli görmektedir. Bunu sağlama adına öncelikle Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih okuryazarlığı becerisinde yetkin olmasını beklemektedir. Bu çalışma Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih okuryazarlık becerisine ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu çalışmada araştırma yöntemlerinden nitel araştırma yöntemi ve olgubilim(fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 2022-2023 eğitim öğretim yılında Aksaray ilinde devlet okullarında görev yapan 12 Sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmuştur. Çalışmada seçkisiz olmayan amaçsal örneklemin ölçüt örnekleme stratejisi kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler betimsel içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Bu araştırmada Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih okuryazarlık becerisi yetkinliklerine sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: geçmiş, tarih, tarih öğretimi, tarih okuryazarlık

HISTORICAL LITERACY SKILLS OF SOCIAL STUDIES TEACHERS**ABSTRACT**

Humanity questions its existence in the historical process in order to make sense of history. This questioning continues in the context of past, present and future. With modern times, history has become an important tool in the construction of common memory, social identity and future of nations. In this context, today, nation states consider it important for teachers to provide students with historical literacy in their curriculum. In order to achieve this, social studies teachers are expected to be competent in historical literacy skills. This study aimed to determine the opinions of social studies teachers regarding history literacy skills. In this study, qualitative research method and phenomenology pattern were used as research methods. The study group of the research consisted of 12 social studies teachers working in public schools in Aksaray in the 2022-2023 academic year. The criterion sampling strategy of non-random purposive sampling was used in the study. The data obtained in the research were analyzed with the descriptive content analysis method. In this research, it was concluded that social studies teachers have history literacy skill competencies.

Keywords: past, history, history teaching, historical literacy

GİRİŞ

Tarihin başlangıcından günümüze insanlık; geçmiş, şimdi ve gelecek bağlamında medeniyet yolculuğuna devam etmektedir. İnsanların geçmiş, şimdi ve gelecek üçlemesi içinde, en sıradan ifadesiyle “Nereden geldik, nereye gidiyoruz?” türünden sorulara yanıt getirme girişimlerinin hiç dinmediği görülür (Özlem, 2018). Geçmiş, insan bilincinin sürekli bir boyutu; insan toplumunun kurumları, değerleri ve diğer kalıplarının kaçınılmaz bir bileşenidir (Hobsbawm, 2009). İnsanlar tarihsel süreç içerisinde geçmişini tarih bilimi ile anlamlandırmaya çalışmaktadır. Tarih sözcüğü İyon lehçesinde bildirme haber alma yoluyla bilgi edinme anlamlarında kullanılmıştır. Tarih sözcüğü hem geçmişte kalan insani ve toplumsal olaylar topluluğunu yani yaşanmış geçmişini adlandırmada kullanılır hem de bu sözcükle bu yaşanmış geçmişini konu edinen bilim, tarih bilimi kastedilir (Özlem, 2018). Tarih doğrulanmış olgular kümesidir (Carr, 2018). Tarih, ahlaki ve pratik dersler veren bir hocadır; tarih, geçmişe duyulan özleme bir cevaptır; tarih, eski veya yeni bazı rejimlerin haklılık gerekçesidir; tarih insanın merakını tatmine yarayan bir araçtır; Tanrı'nın kudretine bir kanıttır ve nihayet tabii, tarih bir bilimdir (Breisach, 2022). Tarih, geçmişten bugüne yaşanmış olay, kişi, kurum, kültür, düşüncenin izini sürerek bir anlamda meydana gelen değişimleri ve bu yapılarda bugüne kadarki var olan sürekliliği inceler (Şimşek, 2022). Bu bağlamda dünden bugüne ve geleceğe doğru insanlık tarih biliminin ışığında tarihi anlamaya çalıştığı görülmektedir.

Tarih, modern öncesinde iktidara egemen olan krallıklar, hükümdarlar tarafından egemenliğinin eylemlerini kayıt altına alma biçiminde kullanılmıştır. Modern ve post modern dönemle tarih bilimi amaçsallıktan uzaklaşarak tarihin araçsallığı üzerine kurgulanmıştır. Bu bağlamda iktidar erkini kullanan egemen monarşiler ve demokratik yönetimler tarih eğitimi bir program dahilinde gerçekleştirmeye başlamışlardır. Bu program ulusal bir eğitim ilkesi ile okullarda öğretmenler aracılığıyla uygulanmıştır. İktidarlar böylece varlığının meşruluğunu ve ideolojik devamlılığını tarihi eğitim yoluyla araçsallaştırarak gerçekleştirmiştir. Tarihi epistemolojik olarak kullanmak eğitimin bir amacı haline geldiği söylenebilir. Aslan'a (2006) göre tarihsel süreç içerisinde tarih eğitiminin amaçları her dönemin gerekleri ve koşulları doğrultusunda yeniden belirlenebilmektedir. Keçe'ye (2013) göre tarih eğitiminin amacı geçmişin öğretilmesinden ziyade geçmişe dair bilgilerin bugün ne kadar kullanıldığı, hangi sorunların çözümünde işe koşulduğu ile ilgilidir. Tarih eğitimi, insanlara ve milletlere devamlılık, süreklilik düşünce ve duygusunu aşılar. Tarihin ulusal ve eğitsel üç temel hedefi vardır. İlki; kolektif bellek oluşturmaktır. Ortak geçmişin yarattığı ortak hafıza ve birliktelik duygusu toplumları ayakta tutma görevi görür. İkincisi, toplumsal kimlik yaratmaktır. Kişi ve toplumun kim olduğu, nereden geldiği, geçmişinin nereye uzandığı gibi konularda aydınlatıcı ve bilinçlendirici rol üstlenir. Üçüncüsü ise gelecek inşasıdır (Eroğlu, 2022). Bu kapsamda tarihin görevinin bize kendi kimliğimiz hakkında bir fikir vermek olduğu ifade edilmektedir (Lee, 2005). Ayrıca tarih eğitimi insanlarda ahlak şuurunu uyandırıp, manevi değerlerin gelişmesinde rol oynar. Aileden başlayıp millete doğru gelişen bir sevgi ve bağlılığın doğmasına imkân hazırlar. Bu doğrultuda tarih, bir bireyin ait olduğu milletin, üstünde yaşadığı vatan topraklarının geçmişini öğrenme ve araştırma arzusunu ortaya çıkarır (Memioğlu, 2004). Dolayısıyla tarih eğitiminin amaçlarının ulusal bir kimlik hedefi üzerine kurulduğu söylenebilir.

Günümüzde tarih eğitiminin tüm dünya ülkeleri tarafından önemsendiği bilinmektedir. Uluslar geçmişi ve bugünü arasında ilişki kurarken tarihinin derinliklerini öğrenmeye çalışmaktadır. Eroğlu'ya (2022) göre tarihi gerçeği öğrenmeye çalışanları, zamanın derinliklerinde yatan bilinmezliklere götüren yol belgelerden geçer. Bu tarihsel belgelerin bilinmesi ve anlamlandırılması üst düzey okuryazarlık becerileri ile mümkündür. Güneş'e (2019) göre genel anlamıyla okuma, yazılı işaretleri anlama, yazma ise anlamları harflere, şekillere ve grafiklere dökme işlemidir. Üst düzey okuryazarlık becerileri ise daha kapsamlı bir anlamı ifade etmektedir. Bu bağlamda bu becerilerden birisi olan işlevsel okuryazarlık tarihin anlamlandırılmasında öne çıkmaktadır. Güneş'e (2019) göre işlevsel okuryazarlık bu beceriyi günlük yaşamda kullanma, bireyin sosyal, ekonomik, yurttaşlık görev ve rollerine hazırlanmasının bir yolu olarak görülmüştür. Bir başka deyişle işlevsel okuma, metni yorumlamayı ve işlemeyi, eleştirel olmaya ve soru sormaya ifadelerin değerini test etmeye istekli olmayı gerektirmektedir (Virta, 2007). Çağdaş dünya devletlerinde tarihsel okuma üst düzey okuryazarlık becerileri kapsamında gerçekleşmektedir. Bu bağlamda uluslar tarih eğitim programlarında tarih okuryazarlık becerilerine yer vermektedir. Virta'ya (2007) göre tarih okuryazarlığı tarihi öğrenme ve anlama bağlamında kullanılan bir yapıdır. Tarih okuryazarlık kavramı; gereksiz bilgilerden arındırılmış bir tarih eğitiminin ön görülmesinin yanında tarihsel bir konu, olayın tüm boyutlarıyla ele alınması gerektiği üzerinde de duran bir anlayış (Keçe, 2013); geçmişe merak duymak ve bu merak duygusundan hareketle geçmiş sorgulamayı ve araştırmayı, geçmişle ilişki kurmak suretiyle, tarihsel empati ve tarihsel düşünme becerilerini harekete geçirmek (Uluçay, 2019); tarihin ne olduğunu anlamak, tarihi olayların önemini fark etmek, onun kurallarını tanımak ve tarih disiplininin yönteminde vurgulanan geçmiş, vaka olay, sebep, sonuç gibi kavramları organize etmek biçiminde ifade edilmektedir (Ata ve Keçe, 2014). Tarih okuryazarlık becerisi ile bireyler tarihi anlamlandırırken okudukları kaynaklarda ve belgelerde yazılanları ve yazılmayanları yorumlama, eleştirme, analiz etme ve empati gibi beceriler kullanarak gerçekleştirmektedir. Virta'ya (2007) göre, tarih okumak kesinlikle kelimelerin ve cümlelerin açık içeriğini çözmekten daha fazlasıdır.

Sosyal bilgiler öğretim programında *"Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren milli bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri, Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri..."* gibi özel amaçlara yer verilmektedir (MEB, 2018). Ayrıca Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan *"Kültür ve Miras"* öğrenme alanında tarih konularına yer verilmektedir. Bu bağlamda öğrencilerin tarih okuryazarı olmaları tarihsel süreklilik anlamında önemlidir. Öğrencilerin iyi bir tarih okuyazarı olmaları onların bu becerileri içselleştirmeleri ile mümkündür. Keçe'ye (2015) göre tarih okuryazarlık becerileri; tarihsel olaylar bilgisi, kronolojik düşünme becerisi, neden-sonuç ilişkisi kurabilme becerisi, tarihsel dili anlama becerisi, tarihsel araştırma becerisi, bilgi iletişim teknolojilerini kullanma becerisi, tarihsel empati becerisi, tarihsel olayları anlatı şeklinde ifade etme becerisi, geçmişle günümüzü ilişkilendirme becerisi, çelişkili yorumları ayırt edebilme becerisi, anlatımsal ifade becerisi, ahlaki muhakeme becerisi olarak ifade edilmiştir. Bu becerilerin öğrenciye öğretiminde Sosyal bilgiler öğretmenlerinin etkili öğrenme ve öğretme ortamları düzenlemeleri gerekmektedir. Tarih okuryazarlık bağlamında tarih konularının öğretiminde *tarihsel düşünme becerilerinin öğretmenler tarafından kullanılması öğrencilerin*

eleştirel ve yaratıcı düşünme ile yorumlama becerilerinin gelişimine önemli katkılar sağlamaktadır (Ata ve Keçe, 2014).

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih okuryazarlık becerisine ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlayan bu çalışma literatürdeki çalışmalar dikkate alındığında doğrudan devlet okullarındaki Sosyal bilgiler öğretmenleri konu alması bakımından önemlidir. Tarih okuryazarlığı üzerine çalışmalar, alanyazın incelendiğinde öğrencilerin tarih okuryazarlık algı ve düzeyi (Çakır, 2019; Keçe, 2009) öğretmen adaylarının tarih okuryazarlığı (Uluçay, 2019) öğretmen görüşlere dayalı öğrenci tarih okuryazarlığı (Ata ve Keçe, 2014) tarih okuryazarlığı (Keçe, 2015; Lee, 2005; Virta, 2007) tarih okuryazarlığı bağlamında tarih öğretimi (Aslan, 2006; Canlı, 2015; Keleşzade, Güneylü ve Özkul, 2018) tarih öğretim programlarında tarih okuryazarlığı (Keçe, 2015) şeklindedir. Bu çalışmalara bakıldığında devlet okullarını çalışma grubu olarak esas alan bir çalışmanın olmadığı görülmektedir. Alanda öğretim faaliyetlerinin uygulayıcısı olan Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih okuryazarlığına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi çalışma grubundaki devlet okulları ölçütü bakımından diğer çalışmalardan farklı olduğu görülmektedir. Bu araştırmada Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih okuryazarlığına ilişkin görüşlerini belirlemek için araştırmacılar tarafından hazırlanan yapılandırılmış görüşme formunda katılımcılara sorulan soru Tarih okuryazarlığı kavramı size neler ifade etmektedir? Şeklindedir.

YÖNTEM

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih okuryazarlık becerisine ilişkin görüşlerinin belirlenmeye çalışıldığı bu çalışmada araştırma yöntemlerinden, nitel araştırma yöntemi ve olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Olgubilim, bize tam anlamı ile yabancı olmayan aynı zamanda tam anlamı ile kavrayamadığımız olguları derinlemesine anlama ve kavrama sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Olgubilim araştırmalarında veri kaynakları araştırmacının odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışı vurabilecek veya yansıtabilecek bireyler ya da gruplardır. Bu desende farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanılır (Büyüköztürk vd., 2017).

“Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazar(lar)a aittir. Makalenin etik kurul izni Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi/Yayın Etiği Kurulu tarafınca 06.04.2023 tarih 2023/03/11 sayılı kararı ile alınmıştır.”

Çalışma Grubu

Bu nitel araştırmada katılımcılar, maksimum varyasyon amaçlı olarak seçilmiştir. Araştırmada Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih okuryazarlığına ilişkin görüşlerini etkileyebileceği düşünülen mezun olunan üniversite bölümü, deneyim yılı, farklı sınıf düzeylerinde derse verme vb. varyasyonlar dikkate alınarak istekli katılımcılar belirlenmiştir. Örneklem boyutu genelde fenomenoloji çalışmalarında 7-10 katılımcıdan oluşurken (Yıldırım ve Şimşek, 2011); bu çalışma veri doygunluğuna ulaşabilmek için 12 sosyal bilgiler öğretmeni ile yürütülmüştür.

Araştırmadaki öğretmenler (Öğretmen –A, -B,-C, -D, -E, -F, -G, -H, -I, -J, -K, -L) farklı üniversitelerden mezun olup Aksaray ilindeki farklı devlet okulunun farklı düzeylerindeki sınıflarda derse girmekte (5. Sınıf, 6. Sınıf, 7. Sınıf, 8. Sınıf) olan ve eğitim fakültesinden mezun öğretmenlerdir. Öğretmenlerin öğretim deneyimleri 5 ile 23 yıl olarak değişmektedir. Bütün öğretmenler farklı zamanlarda öğrenme ve öğretim üzerine hizmet içi eğitimler almışlardır. Ders verdikleri sınıflardaki öğrenci sayısı 20-34 arasında değişmektedir.

Veri Toplama Aracı ve Analizi

Çalışmanın verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan yapılandırılmış görüşme ile toplanmıştır. Görüşme formunun oluşturulmasında literatürden ve uzmanların görüşünden yararlanılmıştır. Toplam üç uzman görüşü alınmış, 3 öğretmen ile ön deneme uygulaması yapılmıştır. Ön deneme sonucunda bazı düzenlemeler yapıldıktan sonra forma son şekli verilmiştir.

Araştırmada elde edilen verilerin çözümlenmesinde, içerik analizi kullanılmıştır. Yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara verilen yanıtlar, bilgisayar ortamında yazıldıktan sonra içerik analizi yapılmıştır. Analizde verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması aşamaları izlenmiştir.

Ham veriler normal sayfa yapısında(alt, üst, sol sağ 2,5 cm) Times New Roman yazı karakterinde 12 punto ve 1,5 satır aralığında toplam 10 sayfa 2229 karakterden oluşmaktadır. İki ayrı araştırmacının kodlaması Uyuşum yüzdesi “Güvenirlik = Görüş birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) x 100” formülü kullanılarak hesaplanarak uyum yüzdesi %81 tespit edilmiştir.

Araştırmanın geçerliğini sağlamak amacıyla edilen bulgular, herhangi bir yoruma yer vermeden ayrı başlıklar halinde, sık sık doğrudan alıntılara yer verilerek sunulmuştur. Doğrudan alıntılar yapılırken öğretmenler Ö1, Ö2... Ö12 şeklinde kodlanmıştır.

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde öğretmenlere uygulanan açık uçlu görüşme sorusu sorulmuş ve sorulara alınan yanıtlar betimsel analiz yapılarak temalar ve temalara bağlı olarak çıkan kodlar ile kodların frekansları verilmiştir. Görüşme sorularından 4 farklı tema çıkmıştır; 1. Tema, “*tarih okuryazarlık kavramsal bilgisi*”, 2. Tema, “*kanıt temelli tarih*”, 3. Tema, “*tarihsel tecrübe*”, 4. Tema, “*tarih öğretim teknikleri*” temasıdır.

Çalışmada 1. Temaya ilişkin bulgulara Tablo 1’de yer verilmiştir:

Tema	Kodlar	f
Tarih okuryazarlık kavramsal bilgisi	Geçmiş	13
	Gelecek	13
	Günümüz	12
	Araştırma yapmak	11
	Kavram	9

Geçmişten ders çıkarmak	9
Olay	7
Yorum yapmak	6
Eleştirel bakış açısı	6
Neden sonuç ilişkisi	5
Atalarımız	4
Nesil	3

Sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan yapılandırılmış görüşme sonucunda Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih okuryazarlığına ilişkin görüşlerini tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışmanın 1. Teması olan “*tarih okuryazarlık kavramsal bilgisi*” temasında Sosyal bilgiler öğretmenleri en fazla “geçmiş ve gelecek” kavramlarını kullanmışlardır (13). Bunun dışında kullanılan kavramlar şu şekildedir; “günümüz (12), araştırma yapmak (11), kavram (9), geçmişten ders çıkarmak (9), olay (7), yorum yapmak (6), eleştirel bakış açısı (6), neden sonuç ilişkisi (5), atalarımız (4). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih okuryazarlığı becerilerine ilişkin tarih okuryazarlık kavramsal bilgisi temasında en az verilen kavram ise nesil kavramıdır (3).

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “tarih okuryazarlık kavramsal bilgisi” temasında verdikleri örnek cevaplar şöyledir:

Ö2: *...tarih okuryazarlığı geçmişte yaşanan olay olgu kavram ve terimleri bilen geçmişte yaşanan olayların günümüzdeki olaylarla ilişkilerini okuyabilen aralarındaki neden sonuç ilişkisini kurabilen bireylerde olan beceridir.*

Ö7: *...tarihsel olayları eleştirel ve araştırmacı bir tutumla ele alan bireyler yetiştirmeyi hedef alan bir kavramdır bul okuryazarlık becerisi tarihi bilen geçmişine bağlı geçmişiyile geleceğe yön verebilen nesiller yetiştirir.*

Ö9: *...tarihte yaşanmış olayları kendi perspektifinden değerlendirebilme yorumlama farklı kaynaklarda yer alan bilgileri yorumlayıp tarafsız bir şekilde değerlendirme tarihteki olayların günümüzü etkilerini görebilme becerisidir tarih okuryazarlığı*

Ö12: *...tarih okuryazarlığı, tarihsel olaylar hakkında doğrudan ezbere bilgi yerine yorumu değerlendirme yapabilme ve neden sonuç ilişkisi kurabilmeyi ve eleştirel düşünme becerisini kullanarak geçmişe yönelik tarafsız çıkarımlarda bulunmayı geleceği ise tahmin etmeyi ifade eden kavramdır.*

Çalışmada 2. Temaya ilişkin bulgulara Tablo 2’de yer verilmiştir:

Tablo 2. İkinci Tema

Tema	Kodlar	f
Kanıtlı temelli tarih	Araştırma yapmak	13
	Kaynak kullanma	12
	Objektif bakış açısı	12
	Eleştirel düşünme	12
	Neden sonuç ilişkisi kurma	11

Empati	10
Günümüzle karşılaştırma	10
Geçmişten ders çıkarma	9
Tarafsızlık	9
Merak	9
Bilimsellik	9
Sorgulayıcı	7

Sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan yapılandırılmış görüşme sonucunda Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih okuryazarlığına ilişkin görüşlerini tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışmanın 2. Teması olan “*kanıt temelli tarih*” temasında sosyal bilgiler öğretmenleri en fazla araştırma yapmak kavramını kullanmışlardır (13). Bunun dışında kullanılan kavramlar şu şekildedir; kaynak kullanma (12), objektif bakış açısı (12), eleştirel düşünme (12), neden sonuç ilişkisi kurma (11), empati (10), günümüzde karşılaştırma (10), geçmişten ders çıkarma (9), tarafsızlık (9), merak (9), bilimsellik (9), Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih okuryazarlığı becerileri görüşlerine ilişkin “*kanıt temelli tarih*” temasında en az verilen kavram ise sorgulayıcı kavramdır (7).

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “*kanıt temelli tarih*” temasında verdikleri örnek cevaplar şöyledir:

Ö3: ...tarih okuyazarı bireyin özellikleri tarihini bilen geçmişte yaşanmış olaylardan ders çıkaran geçmişteki kültürümüzle ilgili özellikleri günümüzdeki kültürel farklılıklara aktarabilen geçmişte günümüzü kültürel anlamda karşılaştırılabilen bu karşılaştırmadaki farkların nedenlerini ortaya koyan neden sonuç ilişkisi kuran yaşanan olaylara tarafsız bakabilen bireylerdir.

Ö5: ...tarihsel olayları eleştiren araştıran objektif kaynaklar kullanabilen bu kaynaklara bilimsel bir bakış açısıyla bakan bireylerdir.

Ö9: ... geçmişinden ders çıkaran geleceğe sağlam adımlarla bakan sorgulayıcı kaynakları doğru okuyabilen geçmişteki olaylara tarafsız bir şekilde bakan irdeleyen araştıran alanla ilgili temel kaynakların neler olduğunu bilen ve bu kaynaklara ulaşabilen bu kaynakları eleştirel bir bakış açısıyla neden sonuç ilişkileri çıkararak okuyabilen olaylara siyasi ekonomik sosyal ve bir çok açıdan bakabilen empati yaparak günün koşullarına göre değerlendirebilen bireydir.

Ö13:...birey ilk olarak meraklı olmalıdır çünkü merak duygusu bireyi araştırmaya yöneltecektir daha sonra bireyin kaynak bulmaya ilişkin becerisi bu kaynakları neden sonuç ilişkisi kurarak okuyabilmesi empati kurabilmesi geçmişe yönelik değerlendirme yaparken o dönemin şartlarını dikkate alması okuma dinleme ve izleme becerisine sahip olması gerekir.

Çalışmada 3. Temaya ilişkin bulgulara Tablo 3’te yer verilmiştir:

Tablo 3. Üçüncü Tema

Tema	Kodlar	f
Tarihten ders çıkarma	Geçmişten ders çıkarma	13
	Neden sonuç ilişkisi kurma	13
	Geçmiş-günümüz ilişkisi	13
	Tarih tekerrürden ibarettir	12
	Devlet politikaları	11
	Geçmişe bağlılık	9
	Empati	9
	Deneyim-tecrübe	7
	Transfer edilebilirlik	5
	Vatandaş	4
	Bilimsel-sosyal-siyasi gelişmeler	3

Sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan yapılandırılmış görüşme sonucunda Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih okuryazarlığına ilişkin görüşlerini tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışmanın 3. Teması olan tarihten ders çıkarma temasında sosyal bilgiler öğretmenleri en fazla geçmişten ders çıkarma, neden sonuç ilişkisi kurma ve geçmiş-günümüz ilişkisi kavramları kullanmışlardır (13). Bunun dışında kullanılan kavramlar şu şekildedir; tarih tekerrürden ibarettir (12), devlet politikaları (11), geçmişe bağlılık (9), empati (9), deneyim-tecrübe (7), transfer edilebilirlik (5), vatandaş (4), Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih okuryazarlığı becerileri görüşlerine ilişkin tarihten ders çıkarma temasında en az verilen kavram ise bilimsel-sosyal-siyasi gelişmeler kavramıdır (3).

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “tarihten ders çıkarma” temasında verdikleri örnek cevaplar şöyledir:

Ö1: ...günümüzde yaşadığımız birçok olay geçmişte yaşananların devamıdır tarihte durağanlık yoktur Yunanistan’la bugün yaşadığımız sorunların nedeni Malazgirt’te Avrupa ile yaşadığımız sorunların nedeni Preveze’de aranmalıdır klasik bir söz vardır tarih tekerrürden ibarettir bu söz aslında geçmiş ile gelecek arasında hiçbir zaman kopmayan bir bağın olduğunu geçmişteki olayların bir farklı yansımasını gelecekte gördüğümüzü gösterir.

Ö3: ...devletler kendilerine politikaları belirler ve bu politikaları yeri ve zamanı geldiğinde uygularlar. Bizim bugün yaşadığımız bazı olaylar 100 yıllık planların uygulamaları olarak değerlendirilebilir ülkemizde son yıllarda her alanda geleceğe yönelik politikalar yapılmaktadır bunların yansımaları ileriki zamanlarda olacaktır. Geçmişini bilmeyen toplumlar geleceğine yön veremez geçmişteki gelişmeler günümüzdeki olayları ya doğrudan ya dolaylı olarak etkiler.

Ö4: ...geçmişteki olaylar her zaman günümüzü şekillendirmiştir. Tarih tekerrürden ibarettir sözü bunu kanıtlar yalnız toplum olarak geçmişle günümüzü bağdaştıramıyoruz. Tarihi olayları bilimsel gelişmeleri bizim yaptığımıza dahi inanmayacak kadar geçmişimizde bulunmuş yaşantılarını daha önce deneyimlediklerimizi ve öğrendiklerimizi bir sonucudur. Tarihte ait olduğu toplumun bir nevi hafızasıdır bu anlamda tarihi olaylar yaşantılar bugünkü gelişmelere de şüphesiz etki edecektir bu yüzden tarihimizi iyi öğrenmeliyiz.

Ö10: ...Bazılarına göre tarih tekerrürden ibarettir yani geçmişte yaşanmış benzer bir olayın şimdi yaşanmasıyla bu cümleyi kullanırlar. Bana göre hiçbir olay durduk yere olmaz olayın zemininde yatan birçok sebep vardır yani nedenler sonuçları doğurur. Geçmişteki gelişmeler unutulmamalıdır geçmişe çok bağlı kalmayarak sürekli gelişerek kendimizi yenileyerek geçmişle bugün arasında bağ kurulmalıdır.

Çalışmada 4. Temaya ilişkin bulgulara Tablo 4'te yer verilmiştir:

Tablo 4. Dördüncü Tema

Tema	Kodlar	f
Tarih öğretim kaynakları	Eba içerikleri	13
	Akıllı tahta içerikleri	13
	İnternet	13
	Öğrenci ders kitabı	12
	Bilgisayar	12
	Müzeler	10
	Tarihi mekânlar	10
	Videolar	9
	Belgeseller	9
	Gezi	8
	Sözlü ve yazılı edebiyat	8
	Efsane destan halk hikâyeleri	8
	Sanal turlar	8
	Soru bankaları	7
	Haritalar	7
	Grafikler	6
	Atlaslar	6
	Model küre	6
	Tarih haritaları	6
	Slayt	4
Zümre öğretmen kaynakları	3	

Sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan yapılandırılmış görüşme sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih okuryazarlığına ilişkin görüşlerini tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışmanın 4. Teması olan “*tarih öğretim kaynakları*” temasında Sosyal bilgiler öğretmenleri en fazla EBA içerikleri akıllı tahta içerikleri ve internet kavramlarını kullanmışlardır (13). Bunun dışında kullanılan kavramlar şu şekildedir; öğrenci ders kitabı, bilgisayar (12), müzeler (10), tarihi mekânlar (10), videolar (9), belgeseller (9), gezi (8), sözlü ve yazılı edebiyat (8), efsane destan halk hikâyeleri (8), sanal turlar (8), soru bankaları (7), haritalar (7), grafikler (6), atlaslar (6), model küre (6), tarih haritaları (6), slayt (4), Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih okuryazarlığı becerilerine ilişkin tarih öğretim kaynakları temasında en az verilen kavram ise zümre öğretmen kaynakları temasıdır (3).

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “tarih öğretim kaynakları” temasında verdikleri örnek cevaplar şöyledir:

Ö2: ...sosyal bilgiler derslerini kaynak kullanma açısından oldukça zengin bir ders olarak görüyorum. Sınıf dışı mekânlardan imkân varsa sıklıkla yararlanmalıdır, doğa incelemeleri yapılabilir. Tarih konuları ile ilgili tarihi mekânlar ve müzelerden sıklıkla yararlanabilir. Sınıf içerisinde teknolojik ortamlardan fazlasıyla yararlanılmalıdır. Akıllı tahtadan eğitimi destekleyen sitelerden yararlanılmalıdır, sanal turlardan sanal gezilerden yararlanılmalıdır, belgeseller dünya

ile ilgili güncel paylaşımlar kültürel gezi programlarından çok fazla yararlanılmalıdır. Bir diğer kaynağımız üniversite öğreniminde derste almış olduğumuz edebi ürünlerdir sözlü ve yazılı edebiyattan yararlanılmalıdır. Bunlardan çoğunlukla efsane destan ve halk hikâyeleri gibi de bir türlerinden yararlanılmalıdır, belgeseller atlaslar haritalar kümelerden yararlanılmalıdır.

Ö6: ...akıllı tahta uygulamaları özellikle haritalar konusunda işimizi çok kolaylaştırmaktadır. Bakanlığın yardımcı kaynakları zümre öğretmen işbirliği kaynakları ders kitabı kaynakları EBA'da bulunan kaynaklar işimize yaramaktadır. Tarih kaynakları özellikle haritalar birinci elden kaynaklar kullanılmaktadır. İnternet hemen hemen bütün konularda kullanılır ders kitabı dünya küre maketi konunun özelliğine göre haritalar slaytlar görseller kullanılmalıdır.

Ö11: ...öğrenci ders kitabı öğretmen için kaynaklar bakanlık kaynakları haritalar afişler soru bankaları akıllı tahta içerikleri model küre atlas kullanılmalıdır, ders kitabından faydalanılmalıdır.

Ö12: ...ders kitabı atlas model küre haritalar internet akıllı tahta içerikleri sınıf dışı mekânlar geziler belgeseller sanal turlar soru bankaları afişler grafikler haritalar araştırma yapılabilecek internet siteleri zümre öğretmen kaynakları kullanılmalıdır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Günümüz dünyasında insanlar yaşanmış olan geçmişi sorgulamaya tarih biliminin ışığında devam etmektedir. Bireyler bu sorgulama eylemini gerçekleştirirken tarih eğitiminin sunduğu becerilerle yapmaya çalışmaktadır. Bu becerilerden biri olan tarih okuryazarlık, tarih ve sosyal bilgiler öğretim programlarında konular aracılığıyla öğrencilere verilmektedir. Bu becerinin verilmesinde tarih ve sosyal bilgiler öğretmenleri tarih okuryazarlık becerisini özümsemiş olması ve bunu etkili öğrenme ortamları ile öğrencide davranışa dönüştürmesi önemli görülmektedir. Uluçay'a (2019) göre sosyal bilgiler programında; meraklı, sorgulayıcı, araştırmacı, tarihi empati kuran, okuduğunu anlama ve yorumlama kabiliyetine sahip öğrencilerin yetiştirilmesi amacıyla, öğrenme öğretme ortamları buna göre şekillenmeli ve bolca uygulamalar ile öğrencilerin tarih okuryazarlıklarının geliştirilmesine katkıda bulunulmalıdır. Bu çalışmada Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih okuryazarlık becerileri belirlenmeye çalışılmış olup katılımcıların görüşleri değerlendirilerek şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Çalışmaya katılan Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih okuryazarlık becerilerine ilişkin geçmiş ve gelecek vurgusunu en fazla yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca günümüz vurgusunun öğretmenler tarafından sık yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu kapsamda öğretmenlerin geçmiş, şimdi ve gelecek bağlamında tarih okuryazarlık becerisini ifade ettikleri söylenebilir. Hobsbawm'a (2009) göre tarihçiler önündeki problemde toplumdaki bu geçmiş duygusunun doğasını analiz etmek ve bu duygudaki değişiklikler ile dönüşüm izlerini sürmek isterler. Hobsbawm'ın çalışmasında ifade edildiği gibi tarihçiler geçmişi sorgulayarak günümüzü aydınlatmak ve anlamlandırmak istemektedirler. Carr (2018) çalışmasında tarihçi bugünün bir parçası olgularsa geçmişe ait olduklarından bu karşılıklı etkileşim bugün ile geçmiş arasında bir karşılıklık biçiminde devam

etmekte olduğu sonucunu vurgulamaktadır. Eroğlu (2022) alışmasında “olmuş”, “olan”, “olacak” olan arasındaki bağlantı, olayların birbirleriyle olan neden-sonuç ilişkisinde saklı olduğunu ifade etmiştir. Bu çalışmanın sonuçlarına bakıldığında retmenlerin tarih okuryazarlık becerilerinde geçmiş ve gelecek kavramları tarih okuryazarlığını anlamlandırmada öncelikli olarak kullanılmıştır. Sosyal bilgiler retmenlerinin günümüzün farkına varmada geçmiş ve gelecek arasında bir süreklilik olduğu vurgusunu ne çıkardıkları söylenebilir.

Sosyal bilgiler retmenlerinin bu çalışmada kanıt temelli tarih anlayışı benimsediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda retmenlerin “araştırmak, kaynak kullanma, objektiflik, eleştirel düşünce ve neden sonuç ilişkisi” kavramlarını tarih okuryazarlığı kapsamında belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Keçe (2013) alışmasında sosyal bilgiler dersinde rencilere eleştirel düşünme, tarihsel düşünme, tarihsel empati, meraklı ve araştırıcı olma, tarihsel bilgiyi günlük yaşamda kullanabilme, okuduğunu anlama ve yorumlama becerilerinin üretmenler tarafından kazandırılması sonucuna ulaşılmıştır. Keçe (2015) araştırmasında tarihsel olayların sorgulanarak, yorumlanması ve rencilerdeki araştırma becerisini geliştirmeye odaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal bilgiler üretmenleri tarih konularını rencilere üretirken kaynaklara ve tarihi kanıtlara ulaşan, bu kaynakları eleştiren, sorgulayan, analiz eden, değerlendiren, tarihsel empati yapan, kronolojik düşünen, tarihsel olayları nedensellik bağlamında inceleyen bireyler olmalarını amaç edinir (Ata ve Keçe, 2014). akır’a (2019) göre tarih okuryazarı bir birey tarihsel empati becerisine sahip olarak geçmiş günümüz arasındaki ilişkiyi ifade ederken objektif ve tarafsız olmalıdır. Sosyal bilgiler retmenlerinin tarih okuryazarlık bağlamında tarihsel kanıt ve belgeleri anlamlandırırken gerekli tarih okuryazarlık becerilerine sahip olduğu araştırma sonucunda görülmektedir.

Araştırmanın bir diğer sonucunda Sosyal bilgiler retmenlerinin tarih okuryazarlığı bağlamında “tarihten ders çıkarma” vurgusuna ulaşılmıştır. Bu vurgu ile ilgili olarak geçmişten ders çıkarılarak, neden sonuç ilişkisi, geçmiş günümüz ilişkisinin kurulduğu ve tarihin tekerrürden ibaret olduğu sonucuna varılmıştır. akır (2019) alışmasında tarih okuryazarı olan bir bireyin tarihsel gerçeklikleri eleştirel bakış ile değerlendirerek geçmiş ve günümüz arasında ilişki kurması gerektiğini belirtmiştir. Keçe (2009) alışmasında tarihin tekerrür ettiği ifadesinden hareketle araştırmasına konu olan rencilerin de bu anlayış doğrultusunda tarihte benzer olayların yaşanacağı öngörüsünde bulduklarını ifade etmiştir. Hobsbawm (2009) alışmasında tarihçilerin hep geçmişe bakarak olsa bile durmadan ileriye görmeye çalıştıklarını vurgulamıştır. Bu bağlamda araştırmaya bakıldığında tarih okuryazarlık becerisinin bir gereği olan geçmiş ile günümüz arasında ilişki kurabilme Sosyal bilgiler üretmenleri tarafından vurgulandığı görülmektedir. Sosyal bilgiler retmenlerinin tarih okuryazarlığına ilişkin gerekli becerilere sahip olduğu söylenebilir.

Sosyal bilgiler üretmenleri tarih okuryazarlığına ilişkin tarih üretim kaynakları ile ilgili “genel ağ uygulamaları (EBA vd.), yazılı kaynaklar, müzeler, sözlü kaynaklar, görsel kaynaklar” kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Keçe’ye (2015) göre tarih üretim sürecinde tarih okuryazarlığı renciye kazandırılırken sorgulama, eleştiri, analiz, değerlendirme, yorumlama, empati, geçmiş ve günümüzü ilişkilendirme, bilişim teknolojilerinin etkin kullanımı, olayları hikayeleştirme, anlatım olarak ifade becerisi, ahlaksal değerlendirme gibi becerilerin üretimi

gerçekleştirilmelidir. Memioğlu (2004) çalışmasında tarih öğretiminde tarihi olaylarla ilgili hikâyelere yer vermek gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmanın sonucuna göre öğretmenlerin tarih öğretim kaynaklarında genel ağ uygulamalarını öncelikli olarak kullandığı görülmektedir. Ayrıca öğretmenler diğer tarih öğretim kaynaklarına da yer vererek tarih okuryazarlığı becerisinin kapsamlı bir şekilde öğretimini amaçladığı görülmektedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih okuryazarlık becerisine ilişkin görüşlerini belirlemek isteyen bu çalışmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde öğretmenlerin tarih okuryazarlık becerisine sahip oldukları görülmüştür. Öğretmenlerin geçmiş, şimdi ve gelecek bağlamında ezber tarih öğretimi değil sorgulayıcı, eleştiren, analiz eden, değerlendiren ve yorumlayabilen becerileri uyguladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca tarihin epistemolojik olarak sade bir okumanın ötesinde tarihsel empati ve tarihsel düşünme ile anlamlandırılacağı araştırma sonuçlarında görülmektedir. Bu bağlamda Sosyal bilgiler öğretmenleri öğretim programında yer alan tarih konularının öğretiminde yorumlayıcı tarih anlayışı (hermeneutik) benimsedikleri söylenebilir. Bu yaklaşımı uygularken tarih öğretim kaynakları olarak genel ağ, yazılı ve görsel kaynaklar, müzeler, sözlü kaynakların tercih edildiği araştırma sonucunda görülmektedir.

Bu çalışmanın sonuçları bağlamında tarih okuryazarlığına ilişkin araştırmacılara ve ilgili kurumlara şu öneriler sunulmuştur:

Sosyal bilgiler öğretim programında kültür ve miras öğrenme alanı üzerinden verilen tarih okuryazarlık becerisi öğretim programına doğrudan MEB tarafından eklenebilir.

Araştırmacıların tarih okuryazarlık becerisini sosyal bilgilerde tarih öğretimi üzerine çalışması önerilebilir.

Araştırmacıların sosyal bilgiler ders kitaplarında tarih okuryazarlık becerilerini çalışması önerilebilir.

Etik Metni

“Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazar(lar)a aittir. Makalenin etik kurul izni Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi/Yayın Etiği Kurulu tarafınca 06.04.2023 tarih 2023/03/11 sayılı kararı ile alınmıştır”.

Yazarların Katkı Oranı Beyanı: Bu çalışmada birinci yazarın katkı oranı %50, ikinci yazarın katkı oranı %50'dir.

KAYNAKÇA

- Aslan, E. (2006). Neden tarih öğretiyoruz?. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (20), 162-173.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/deubefd/issue/25440/268427>
- Ata, B., ve Keçe, M. (2014). Öğrencilerin tarih okuryazarlığı düzeylerini etkileyen faktörler: öğretmen görüşlerine dayalı nitel bir araştırma. *Türk Tarih Eğitim Dergisi*, 3(2), 1-23.
<https://doi.org/10.17497/tuhed.185603>
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K, E., Akgün, E, Ö., Karadeniz, Ş., Demirel, F.(2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Breisach, E. (2022). *Tarihyazımı*. Yapı kredi.
- Carr, H, E. (2018). *Tarih nedir?*. İletişim.
- Çakır, A. (2019). *İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde yansıtıcı düşünme etkinliklerinin öğrencilerin tarihsel okuryazarlık başarılarına ve tutumlarına etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Eroğlu, H.(2022). Tarih nedir? ne değildir?. İçinde. A. Şimşek (Ed.). *Tarih için metodoloji (s.3-11)*. Türk Tarih Kurumu.
- Güneş, F. (2019). Okuryazarlık yaklaşımları. *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 4(3), 224-246.
<https://doi.org/10.29250/sead.634908>
- Hobsbawm, J, H. (2009). *Tarih üzerine*. Agora Kitaplığı.
- Keçe, M. (2009). *İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin tarihsel okuryazarlık durumlarının belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keçe, M. (2015). Tarihsel düşünme becerileri ile tarih okuryazarlığı becerilerinin karşılaştırılması. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(3), 108-122. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ksbd/issue/16232/169995>
- Keçe, M. (2015). Türkiye’de tarih öğretim programlarında tarih okuryazarlığı becerileri. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 5(13), 94-121.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/odusobiad/issue/27561/289984>
- Keçe, M.(2013). Tarih okuryazarlığı. İçinde. E. Gençtürk ve K. Karatekin (Ed.). *Sosyal bilgiler için çoklu okuryazarlıklar (s.231-254)*. Pegem Akademi.
- Keleşzade, G., Güneşli, A., ve Özkul, E, A. (2018). Sosyal yapılandırmacı öğrenmeyi ve tarihsel düşünme becerilerini geliştirmeyi temel alan tarih öğretiminin etkililiği. *Eğitim ve Bilim*, 43(195), 167-191.
<http://dx.doi.org/10.15390/EB.2018.7479>
- Lee, P. (2005). Historical literacy: teory and research. *International Journal of Historical Learning, Teaching and Research*, 5(1), 29-40. <http://dx.doi.org/10.18546/HERJ.05.1.059>
- MEB (2018). Sosyal bilgiler öğretim programı. Erişim adresi: <http://201812103847686-sosyal-bilgiler-ogretim-programi.pdf> (meb.gov.tr)
- Memioğlu, Z, A. (2004). Tarih öğretimi üzerine bazı düşünceler, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(9), 1-7. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunikkefd/issue/2768/37002>
- Özlem, D. (2018). *Tarih felsefesi*. Notos Kitap.

- Şimşek, A.(2022). Tarihsel zaman(kronoloji), değişim ve süreklilik. İçinde. A. Şimşek (Ed.). *Tarih için metodoloji* (s.21-26). Türk Tarih Kurumu.
- Uluçay, C. (2019). *Öğretmen adaylarının tarih okuryazarlığı algı düzeylerinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Virta, A. (2007). Historical literacy: thinking, reading and understanding history. *Journal of Research in Teacher Education*, 14(4), 11-25.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.